

Meddelande om livsmedelsförsörjningen och motståndskraften i livsmedelssystemen

Näringsdepartementet

2022-04-27

Dokumentbeteckning

COM(2022) 133

Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, europeiska ekonomiska och social kommittén samt regionkommittén. Säkra livsmedelsförsörjningen och stärka motståndskraften i livsmedelssystemen

Sammanfattning

Meddelandet inleds med en kort beskrivning av hur Rysslands invasion av Ukraina påverkar jordbruksmarknaderna.

Meddelandets första del handlar om den globala livsmedelsförsörjningen, den andra om EU:s livsmedelsförsörjning och den tredje om att säkerställa livsmedelssystemets motståndskraft och återhämtningsförmåga (resiliens).

Meddelandet innehåller inte några nya förslag till lagstiftning eller åtgärder. Regeringen välkomnar kommissionens meddelande som lyfter flera viktiga aspekter kopplade till livsmedelsförsörjning och livsmedelssystemens motståndskraft.

1 Förslaget

1.1 Ärendets bakgrund

Kommissionen har sedan tidigare aviserat att man planerat lägga fram ett meddelande om livsmedelsförsörjningen och livsmedelssystemens motståndskraft. Meddelandet har fått en något annan inriktning i ljuset av Rysslands invasion av Ukraina. Kommissionen återkopplar i meddelandet

även till en del på frågor som lyfts i Versailles-deklarationen från Europeiska rådet den 10-11 mars 2022. Kommissionen presenterade meddelandet den 23 mars.

2021/22:FPM77

1.2 Förslagets innehåll

Den ryska invasionen av Ukraina skapar en mycket utmanande situation för livsmedelsförsörjningen i Ukraina, men också globalt - både genom det förväntade minskade utbudet av spannmål och insatsvaror samt de kraftiga prisökningarna. Meddelandet belyser vikten av livsmedelsbistånd till Ukraina, och samarbete med FAO för att främja produktionen i landet under 2022.

Meddelandets första del handlar om den globala livsmedelsförsörjningen, den andra om EU:s livsmedelsförsörjning och den tredje om att säkerställa livsmedelssystemets motståndskraft och återhämtningsförmåga (resiliens). Meddelandet har två bilagor med data över den globala livsmedelsförsörjningen och EU:s livsmedelskedja. I bilaga 1 görs en jämförelse med situationen vid den förra kraftiga prisuppgången på jordbruksmarknaderna 2007/08. I bilaga 2 redovisar kommissionen vidtagna åtgärder efter 2007/08.

1.2.1 Livsmedelsförsörjningen globalt

Globalt kommer fler människor att drabbas av brist på mat, i en situation som redan var utmanande. Särskilt sårbara är låg- och medelinkomstländer med risk för bland annat social oro, radikalisering och instabilitet. Betydelsen av en fungerande internationell handel betonas, särskilt vikten av att undvika exportrestriktioner, säkerställa fungerande värdekedjor och handelsflöden.

Kommissionen föreslår och uppmuntrar medlemsländerna att:

- Visa solidaritet med Ukraina genom att tillhandahålla humanitärt bistånd, och stöd till jordbruks- och fiskesektorn i nära samarbete med internationella partners.
- Fortsätta arbetet med skuldåtgärder i ett bredare policyperspektiv för att underlätta en grön återhämtning.
- Säkerställa en regelbunden uppföljning och analys av livsmedelspriser och livsmedelsbrister.
- Stärka humanitärt stöd till de regioner och befolkningar som påverkas mest av livsmedelsbrist.
- Överväga makroekonomiskt bistånd till utvecklingsländer med låga inkomster och livsmedelsbrist.
- Agera samfällt mot exportrestriktioner och för en väl fungerande inre marknad.

När det gäller livsmedelsförsörjningen i EU understryker kommissionen att det inte föreligger någon risk för livsmedelstillgången inom EU men att låginkomsttagare bedöms få ökade svårigheter. För att hantera frågan om en säkrad livsmedelsförsörjning lyfter kommissionen fram den nyligen inrättade mekanismen för beredskap och insatser vid livsmedelsförsörjningskriser (beredskapsmekanismen) som ska arbeta för att identifiera och hantera brister gällande livsmedelstillgång och livsmedelsförsörjning och göra EU bättre rustat att hantera framtida kriser. Kommissionen betonar även vikten av en fungerande inre marknad och listar ett antal instrument för att säkra den.

För att lindra effekten för hushåll med lägre inkomster nämner kommissionen program som finns på EU-nivå, däribland fonden för europeiskt bistånd till dem som har det sämst ställt (FEAD) men även möjligheten och behovet av socialpolitiska insatser på nationell nivå och att sätta ned momssatsen på vissa varor till 0 procent.

Kommissionen understryker vikten av att stabilisera jordbruksmarknaden och stötta jordbruket för att anpassa sig till en ny situation. När det gäller situationen på jordbruksmarknaden hänvisar kommissionen till ett antal åtgärder som redan tidigare har aviserats:

- Kommissionen har antagit ett tillfälligt krisramverk för statsstöd som gäller fram till 31 december 2022. Det gör det möjligt att ge företag, i jordbruks- och fiskerisektorn, stöd som uppgår till 35 000 euro per företag där även kompensation för ökade kostnader för insatsvaror, som foder och gödselmedel inkluderas.
- Kommissionen har föreslagit ett stödpaket om 500 miljoner euro (med möjlig medfinansiering upp till 200 procent) till jordbrukare som drabbats av ökade kostnader för insatsvaror och handelsrestriktioner (enligt artikel 219 i den samlade marknadsordningen och aktivering av jordbrukets krisreserv). Jordbrukare som använder sig av hållbara produktionsmetoder ska prioriteras.
- Kommissionen har aktiverat krismekanismen i Europeiska havs-, fiskeri- och vattenbruksfonden (EMFAF) för att adressera marknadsstörningar i fiskesektorn.
- Kommissionen har vidare infört ett stöd för privat lagring av griskött i syfte att lätta på trycket i grisköttssektorn.
- Kommissionen kommer föreslå att möjliggöra ökad nivå av förskottsbetalningar från innevarande års budget av bland annat direktstöd inom den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP) möjligt från den 16 oktober 2022.

- Kommissionen har genom en genomförandeakt gjort det möjligt för medlemsstater att göra undantag från vissa förgröningskrav inom GJP däribland att öppna upp för odling på ekologiska fokusarealer, med bibehållet stöd.
- Kommissionen pekar på möjligheten för medlemsstater att använda sig av möjligheten att minska krav på inblandning av biobränslen i syfte att minska trycket på livsmedel- och fodermarknaderna.
- Det finns möjlighet för medlemsstater att göra tillfälliga undantag från krav på importerade varor (t.ex. gränsvärden för bekämpningsmedel) så länge det inte utgör en risk för livsmedelssäkerheten.
- Kommissionen vill att medlemsstater ska inkomma med månatliga data över privata lager av viktiga råvaror för livsmedels- och foderproduktion.
- Kommissionen poängterar också att, även om EU i enlighet med strategin från jord till bord ska minska näringsförluster och användning av gödselmedel, är prisläge och tillgång på mineralgödsel fortsatt prioriterat på kort sikt. Gödselindustrin måste fortsatt ha tillgång till nödvändiga insatsvaror, inklusive gas till framställningen inom EU.

Enligt kommissionen är det avgörande att säkra tillgången till handelsgödsel kommande år. Kommissionen beskriver de insatser som görs och planeras men lyfter även fram att de ökade kostnaderna stärker incitamenten för en bättre hantering av växtnäring och kan leda till minskade växtnäring förluster.

1.2.3 Livsmedelssystemens motståndskraft

För att säkra en hållbar livsmedelssektor betonar kommissionen vikten av att göra livsmedelskedjan mer motståndskraftig mot störningar. Satsning på forskning och utveckling lyfts fram. Kommissionen lyfter även fram insatser och målsättningar som finns inom ramen för EU:s gröna giv samt de åtgärder man ser som viktiga i medlemsländernas strategiska planer för den gemensamma jordbrukspolitiken. Samtidigt understryker kommissionen att produktiviteten i jordbruks- och fiskerisektorena inte får undermineras under omställningen. Kommissionen lyfter härvidlag behovet av innovationer och hänvisar bland annat till kommande förslag om biologiska bekämpningsmedel och nya genomiska tekniker på växtsidan.

Kommissionen understryker även vikten av att minska beroendet av fossila råvaror, öka produktionen av förnybar energi och att säkra tillgången till olika källor för kalium och fosfor. Kommissionen anser också att man behöver öka mångfalden av import- och exportmarknader och detta bör ske genom en robust handelspolitik. Även på fodersidan är importberoendet stort och kommissionen hänvisar till skrivningar i Versailles-deklarationen om en

ökad produktion av växtproteiner i EU. Kommissionen lyfter fram satsningar på proteingrödor i de nationella strategiska GJP-planerna som särskilt viktigt i detta sammanhang.

Avslutningsvis uppmanar kommissionen medlemsländerna att se över sina förslag till strategiska planer inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitiken för att undersöka behovet av att vidta åtgärder som kan öka motståndskraften i livsmedelssystemet. Kommissionen uppmanar även medlemsländerna att genomföra den nya konditionaliteten kopplat den gemensamma jordbrukspolitiken på ett sätt som maximerar miljö- och klimatnytta samtidigt som man minimerar påverkan på produktionskapaciteten.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Meddelandet i sig har ingen påverkan på svenska regler.

1.4 Budgetära konsekvenser / Konsekvensanalys

Meddelandet har ingen omedelbar budgetär konsekvens för Sverige då det inte innehåller några konkreta förslag till åtgärder.

Vad gäller läget i jordbrukssektorn har följderna av invasionen av Ukraina förstärkt befintliga problem med höga priser på energi och insatsvaror. Meddelandet innehåller inga nyheter, utan bygger till stora delar på åtgärder och initiativ som redan har presenterats. Deklarationen från Europeiska rådet som berör meddelandet innebär inga nya åtaganden.

De åtgärder som redovisas för att stabilisera jordbruksmarknaderna och stödja lantbrukarna har starkt stöd från medlemsländerna. Kommissionen understryker i meddelandet vikten av att producera förnybar energi för att minska beroendet av importerad energi från fossila källor. Det bör dock noteras att kommissionen inte lyfter bioenergi från skogsbruket som en möjlig källa, även om den kan framställas utan konkurrens med livsmedelsproduktionen.

Det kan noteras att kommissionen i meddelandet understryker vikten av att säkerställa fortsatt produktivitet under den gröna omställningen. Beträffande GJP-reformen har kommissionen i olika sammanhang uppmanat medlemsstaterna att, med anledning av rådande läge, utvärdera om de strategiska planerna behöver kompletteras i syfte att stärka en hållbar livsmedelsproduktion.

Kommissionens har inte presenterat någon jämförelseanalys i meddelandet.

2.1 Preliminär svensk ståndpunkt

Regeringen välkomnar kommissionens meddelande som lyfter flera viktiga aspekter kopplade till livsmedelsförsörjning och livsmedelssystemens motståndskraft.

En fungerande handel, ett effektivt bistånd som långsiktigt främjar hållbar livsmedelsförsörjning och hållbara livsmedelssystem, behovsstyrda humanitära insatser och vikten av det multilaterala arbetet, bland annat genom FAO, är centrala aspekter för att hantera utmaningarna på global nivå.

Regeringen stödjer den gröna given och välkomnar att kommissionen är tydlig med att man i grunden vill hålla fast vid den gröna given med utgångspunkten att den gröna omställningen kommer ge förutsättningar för en mer motståndskraftig livsmedelskedja.

Att stärka produktionen i EU har stor betydelse för vår försörjningsförmåga. Regeringen vill särskilt framhålla vikten av en långsiktigt ökad hållbar produktion av livsmedel, bioenergi och fossilfria material från såväl jord- som skogsbruket.

Det är positivt att meddelandet belyser den strategiska frågan om hållbarhet, och den fortsatta omställningen mot hållbara livsmedelssystem som ett led mot ökad motståndskraft. Sverige efterfrågar samtidigt fortsatta analyser om påverkan på livsmedelsförsörjningen på kort och lång sikt av de insatser som anges i genomförandet av den gröna given.

Det är viktigt att väl avvägda åtgärder vidtas som är effektiva och ändamålsenliga och som kan stärka EU:s försörjningsförmåga och motståndskraften i livsmedelssystemen.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

Samtliga medlemsländer välkomnade meddelandet vid jordbruksrådet den 7 april. Många lyfte fram vikten av fortsatta insatser för att stötta livsmedelsförsörjningen i Ukraina liksom föreslagna åtgärder för att säkra livsmedelsförsörjningen på global nivå.

Medlemsländerna var något mer splittrade i frågan om på vilket sätt man bör hålla fast vid målsättningar kopplade till den gröna given. Ett fåtal medlemsstater ansåg att man behöver ompröva tidigare ambitioner samtidigt som andra menade att man tvärtom bör hålla fast vid målsättningarna. Flertalet poängterade dock att utgångspunkten för den gröna given inte ändrats men att det på kort sikt finns skäl att vidta åtgärder för en ökad produktion i likhet med inriktningen i meddelandet.

Institutionernas ståndpunkter är ännu inte kända.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

Meddelandet har inte gått ut på remiss.

3 Förslagets förutsättningar

3.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

Ej tillämpligt eftersom meddelandet inte är en rättsakt.

3.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Ej tillämpligt eftersom meddelandet inte är en rättsakt.

4 Övrigt

4.1 Fortsatt behandling av ärendet

Ingen ytterligare behandling av ärendet förväntas.

4.2 Fackuttryck/termer